

VN/31908/2023

Lausunto Iisalmen ja Varkauden yöpäivystyksistä

Tämä lausunto koskee ympärivuorokautista perusterveydenhuollon päivystystä koskevaa sääntelyehdotusta. Perusterveydenhuollon ja akuuttilääketieteen ympärivuorokautisten päivystysten osalta luovuttaisiin sääntelystä, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi myöntää poikkeusluvan tätä toimintaa järjestävälle hyvinvointialueella. Sen sijaan laissa määriteltäisiin millä paikkakunnilla ympärivuorokautista perusterveydenhuollon päivystystä voisi järjestää. Tällä hetkellä Pohjois-Savon hyvinvointialueella on poikkeusluvalla toimivat perusterveydenhuollon ympärivuorokautiset päivystykset Iisalmissa ja Varkaudessa. Hallituksen esityksen mukaan poikkeusluvan umpeuduttua vuoden 2025 loppuun, ei ympärivuorokautista päivystystä voisi näillä paikkakunnilla enää järjestää. Päätöstä on perusteltu mm. henkilökunnan saatavuudella, vaikutuksilla hyvinvointialueiden talouteen sekä vaikutuksilla potilasturvallisuuteen ja hoidon yhdenvertaisuuteen.

Tehyn Varkauden ammattiosasto 567:n lausunto

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on toiminut kolminapainen ympärivuorokautisen päivystysten verkko, jossa Kuopion yliopistollisessa sairaalassa on toiminut laaja ympärivuorokautinen monierikoisala päivystys, teho-osasto ja leikkaussali valmiuksineen, ja Iisalmissa ja Varkaudessa ympärivuorokautiset perusterveydenhuollon päivystykset. Sekä Iisalmissa, että Varkaudessa toimii myös sairaalan vuodeosasto, jossa toimii myös sydänvalvonta. Osastoilla tarjottavasta lääkärinhoidosta vastaa yöaikaan päivystyksen lääkäri. Lääkäri vastaa myös yöaikaan ensihoidon, kotisairaalan ja palvelukeskusten konsultaatiopuheluista. Kolminapaisuus on ollut erittäin tärkeää pitkien etäisyyksien ja huonojen kulkuyhteyksien vuoksi. Terveystieteiden 50§ 5mom mukaan voidaan poikkeuslupa myöntää perusterveydenhuollon päivystykselle, mikäli palveluiden saavutettavuus ja pitkät välimatkat päivystyspisteiden välillä näin vaativat. Välimatkat Pohjois-Savossa eivät ole kuitistuneet poikkeusluvan myöntämisen jälkeen. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sairaaloista oli laskettu etäisyyksiä päivystysyksiköiden välillä ja tultu siihen tulokseen, ettei Pohjois-Savon asukkailla matka yöaikaiseen päivystykseen oleellisesti pitenisi. Selvityksessä ei ole kuitenkaan riittävästi otettu huomioon kaupunkien laitamien ja maaseudun väestöä, jolle matkaa yöaikaiseen päivystykseen tulisi Pohjois-Savon alueella jatkossa jopa lähes 200 kilometriä suuntaansa. Huonojen teiden alueella tämä tarkoittaa matka-ajassa jopa yli 2 tuntia. Lisäksi maaseutukuntien ja laita-alueiden väestömäärä kasvaa oleellisesti kesäaikaan mökkiturismin ja maanviljelyksen vuoksi. Tämä taas lisää yöaikaisten tapaturmien ja sairastumisten

riskiä alueella. Pitkät välimatkat ja huonot tiet kuormittavat myös ensihoitoa ja lisäävät ensihoidon tehtäväsidoonaisuutta. Myös kela-taksien saatavuus alueella on huono ja etenkin yöaikaan taksien saamisessa on viivettä tai niitä ei saa ollenkaan. Tämä lisää ensihoidon kuormitusta ja yöpäivystyksissä on jouduttu pitämään potilaita yönyli, koska taksikyydin saaminen kotiin ei ole onnistunut. Varkauden ja Iisalmen yöpäivystysten lopettaminen asettaisi näin maaseudun asukkaat täysin eriarvoiseen asemaan Kuopion kaupungissa asuviin nähden, mikä sotii täysin sote-uudistuksen tavoitteita vastaan.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sairaaloista ei ole riittävästi otettu huomioon Pohjois-Savon alueellisia erityispiirteitä. Varkauden ja Iisalmen läpi kulkee valtateitä ja alueille on keskittynyt merkittävää teollisuutta, joka on käynnissä myös yöaikaan. Valtatiet lisäävät alueen liikenneonnettomuusriskiä merkittävästi myös yöaikaan, kun valtateitä myöten kulkee raskasta liikennettä ja valtakunnan pääväylillä liikenne ei hiljene myöskään yöaikaan. Vaikka elämme rauhanaikaa, ei idästä tulevaa uhkaa kannata myöskään väheksyä ja supistaa itäisen Suomen sairaalaverkkoa. Yöpäivystysten sulkeminen vaarantaisi alueen asukkaiden turvallisuuden valmiutta- ja varautumista vaativissa tilanteissa. Esimerkiksi korona-pandemian aikaan perusterveydenhuollon päivystyksissä hoidettiin sairastuneita, annettiin puhelin neuvontaa ja otettiin näytteitä myös yöaikaan. Mikäli vastaava pandemia tulisi uudestaan, ei voi olettaa Kuopion yliopistollisen sairaalan pystyvän takaamaan hoitoa kaikille tarvitseville.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sairaaloista on perusteltu perusterveydenhuollon yöpäivystysten lopettamista henkilökunnan riittävyydellä. Iisalmen ja Varkauden yöpäivystykset pyörivät yhdellä lääkärillä ja kahdella hoitajalla. Kummassakaan toimipisteessä ei ole selvityksen mukaan juurikaan käytetty vuokratyövoimaa, vaan toiminta on saatu pyöritettyä pääosin omalla henkilökunnalla. Oman henkilökunnan kouluttaminen vierinäytteen ottoon on myös vähentänyt tukipalveluiden tarvetta ja laskenut yöaikaisen hoidon hintaa. Päivystyksissä on kuvantamisessa varallaolo eli kuvantamisen palveluita on saatavana ympäri vuorokauden 24/7. Röntgenhoitaja voi kuvata paitsi natiivitutkimuksia myös päivystys-TT-tutkimuksia (pään ja kaularangan alueen TT) KYS:n radiologin ohjeistuksella. Nopean diagnoosin asettamisen ja hoidon aloittamisen kannalta pään TT-tutkimukset olisi parempi tehdä Varkaudessa kuin että potilas kuljetetaan KYS:lle, mikäli potilas on jo päivystyksessä.

Hoitohenkilökunnan ja lääkäreiden osalta riittävyyden on luonnoksessa katsottu lisääntyvän päiväaikaissa palveluissa ja erikoissairaanhoidon päivystyksissä. Selvityksessä ei ole kuitenkaan pystytty vakuuttavasti esittämään keinoja, joilla henkilökuntaa motivoitaisi liikkumaan jopa usean tunnin työmatkoja tai siirtymään omalla paikkakunnalla muuhun työpisteeseen. Asiaa ei ole selvitetty myöskään

hyvinvointialue tasoisesti. Pohjois-Savossa huonot liikenneyhteydet vaikeuttavat henkilökunnan liikkuvuutta.

Akuuttihoitotyön henkilöstön siirtäminen päiväaikaiseen toimintaan on paradoksaalista myös työnluonne huomioon ottaen. Akuuttisairastuminen tai vammautuminen ei katso kellon aikaa ja vaatii nopeaa hoitoon pääsyä. Asetuksella ollaan hankaloittamassa tätä akuuttia hoidon saamista supistamalla päivystysverkkoa. Hallitus on pidentänyt hoitotakuuta ja säästösyistä hyvinvointialueet ovat supistaneet ilta- ja kiirevastaanottojen aukioloa. Pohjois-Savossa on supistettu useiden iltavastaanottojen aukioloa lisälmen ja Varkauden ympäristössä, eivätkä nämä supistukset näy luonnoksessa hallituksen selvitykseksi sairaaloista, vaan selvitys on tehty ennen supistamisia. Nämä toimet luovat painetta päivystyksiin, koska ihmiset eivät pääse päiväaikaisiin palveluihin. Jos päiväaikaista hoitoa ei pystytä tarjoamaan, saattaa potilaan tila huononnettuaan vaatia hoitoa yöaikaan päivystyksessä. Perusterveydenhuollon päivystyksissä hoidetaan yöaikaan myös niitä potilaita, jotka eivät mahdu osastohoitoon. Onkin vaikea nähdä tilanne, jossa yhä supistuva vuodeosastoverkko pystyisi takaamaan hoitopaikan sitä tarvitseville.

Selvityksessä puhutaan tarjonnan kasvattamasta kysynnästä ja siitä, etteivät perusterveydenhuollon yöaikaiset päivystyskäynnit vaadi vastaanottoa yöllä terveydenhuollossa, vaan potilas voisi hakeutua hoidon piiriin päiväaikaan yhdestä kolmeen päivän kiireellisyydellä. On kuitenkin lukuisia akuutteja vaivoja, jotka vaativat välitöntä hoitoa myös yöaikaan, mutta joiden hoitamiseen ei tarvita erikoissairaanhoitoa. (kts liite) Nämä vaivat ovat potilaalle kiusallisia, kipeitä ja voivat hoitamattomana aiheuttaa komplikaatioita, joiden hoitaminen tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Yöpäivystys vastaa myös sosiaalihuollon tarpeeseen. Monet sosiaalipuolen ongelmat voidaan selvittää vasta päiväaikaan, kun asiakkaalle voidaan taata turvaa ja hoivaa myös yöaikaan perusterveydenhuollon päivystyksessä.

Tällä hetkellä Pohjois-Savossa ympärivuorokautisesti toimiva erikoissairaanhoidon päivystys KYS:ssä on jatkuvasti ruuhkautunut ja vuodeosastopaikkojen puuttuessa siellä on jouduttu hoitamaan potilaita jopa useiden vuorokausien ajan. Henkilökunta on jaksamisen äärirajoilla. Kuinka KYS:ssä voidaan taata erikoissairaanhoitoa vaativien potilaiden laadukas ja oikea-aikainen hoito, jos perusterveydenhuollossa hoidettavat potilaat ruuhkauttavat päivystyksen?

Mikäli yöaikainen perusterveydenhuollon päivystys lopetetaan lisälmessä ja Varkaudessa, tulee sillä olemaan vaikutusta myös ensihoidon ja viranomaisten toimintaan. Ensihoidon tehtävä määrät ja tehtävä sidonnaisuus tulee kasvamaan siinä määrin, että alueella tarvitaan mahdollisesti lisää ensihoidon yksiköitä. Sellaiset tehtävät, joissa aiemmin potilas on kuljetettu lähipäivystykseen ja uudistuksen myötä potilas joudutaan kuljettamaan Kuopioon, tulevat lisäämään ensihoidon matka-aikaa noin kaksi tuntia. Ottaen huomioon, että tehtävä voi jo lähtökohtaisesti suuntautua

maaseudulle, jolloin jo potilaan tavoittamiseen menevä aika voi olla tunti, tehtävän kokonaiskesto voi olla jopa viidestä kuuteen tuntia. Nykyisellä ensihoidon resurssilla ei voida taata ensihoidon riittävyttä alueella. Jos ensihoidon yksiköitä joudutaan lisäämään sekä lisälmen, että Varkauden alueille voi vain ihmetellä, mistä syntyy kustannus säästö? Entäpä säästö henkilöstön tarpeessa? Nähdäksemme ensihoitoyksikkö hoitaa pääsääntöisesti yhtä potilasta kerrallaan, kun taas päivystyksessä samalla hoitajamiehityksellä hoidetaan huomattavasti useampaa potilasta kerrallaan.

Ensihoidon kasvava tehtäväsidonnaisuus yöpäivystysten lopettamisen myötä tulee vaikuttamaan pelastuslaitoksen toimintaan kasvavina ensivastetehtävien määrinä. Myös poliisin toimintaan yöpäivystysten sulkemisella on vaikutusta esimerkiksi A-verien ottamisen suhteen, kiinniotettujen yöaikaisien akuutin hoidon suhteen, sekä poliisi- että pelastusviranomaisten oman hoidon suhteen akuutissa sairastumisessa tai loukkaantumisessa työtehtävällä. Sekä pelastusviranomaisen, että poliisin resurssit lisälmen ja Varkauden seudulla ovat hyvin ohuet ja pitkien matkojen päähän suuntautuvat tehtävät ja asiakkaiden kuljetukset voivat viivästyttää todellisen avun tarvitsijan saamaa apua.

Lääkarihelikopteritoiminnan on selvityksen mukaan ajateltu kattavan yöpäivystysten jättämää aukkoa. Lääkarihelikopteri toiminnalla turvataan ja tulisi jatkossakin turvata kaikkein kriittisimmin sairaan potilaan hoitoa. Näin ollen siitä ei ole apua perusterveydenhuollon yöpäivystyksen kohderyhmälle.

Mikäli yöpäivystys lopetetaan lisälmesta ja Varkaudesta, tulee kuitenkin vuodeosaston potilaita sekä ensihoidon ja liikkuvien palveluiden konsultaatioita varten olla lääkäri. Jos lääkäripäivystys toteutetaan, säästö syntyy hoitajien palkoista, joka sekin menetetään ensihoidon resurssin lisäykseen. Päivystävä lääkäri ei voisi hoitaa akuutisti apua tarvitsevia, mutta päivystäisi kuitenkin sairaalassa. Apua tarvitsevat joutuisivat ajamaan jopa yli 100 kilometrin päähän ruuhkaiseen erikoissairaanhoidon päivystykseen. Nämä potilaat voivat olla hauraita vanhuksia ja lapsia. Eikö tämä, jos mikä ole resurssin hukkakäyttöä?

Valtiovarainministeri Purra on luvannut, että Kouvolan päivystyksen tilannearvioidaan uudestaan. Vaadimme samaa uudelleen arviointia myös lisälmen ja Varkauden osalta, sillä kokonaisuudessa yöpäivystysten sulkemisesta syntyneet säästöt ovat minimaaliset tai kokonaisuutena arvioiden niitä ei edes tulisi syntymään (ottaen huomioon muiden viranomaisten, ensihoidon ja kelan nousevat kustannukset). Myös vaikutukset henkilökunnan riittävyteen ovat erittäin pienet, sillä käytännössä ainoastaan kahden hoitajan yöllinen työpanos voitaisi siirtää päiväaikaan, lääkärin jäädessä joka tapauksessa osastojen potilaiden vuoksi päivystämään. Sen sijaan vaikutukset alueen asukkaiden turvallisuuden tunteeseen ja palveluiden

saavutettavuuteen ovat suuret. Akuutin sairastumisen tai loukkaantumisen sattuessa, ei kukaan halua lähteä useamman tunnin matkaa taittamaan päivystykseen.

567 Tehyn Varkauden ammatti-osasto ry